

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר בחינוך החרדי

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.

פרק ראשון – פיוט ושירת ימי הביניים	(12×2) – 24 נקודות
פרק שני – מחזה	(20×1) – 20 נקודות
פרק שלישי – שירה חדשה	(12×2) – 24 נקודות
פרק רביעי – פרוזה (סיפור חסידי וסיפור קצר)	(10×2) – 20 נקודות
פרק חמישי – נובלה וספרות מתורגמת	(12×1) – 12 נקודות
סך הכול	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – פיוט ושירת ימי הביניים (24 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 1–4: על אחת מן השאלות 1–2 ועל אחת מן השאלות 3–4 (לכל שאלה – 12 נקודות).

פיוט

ענו על אחת מן השאלות 1–2.

1. קראו את הפיוט, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה / ר' ינאי

וּבִכְן וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה

מחרוזת 1	אָז רַב נָסִים הַפְּלֹאתָ
בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמוּרוֹת זֶה
גֵּר צָדֵק נִצַּחְתּוֹ כְּנַחֲלֵק לוֹ	בַּלַּיְלָה
הַלַּיְלָה
לַיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
מחרוזת 2	דָּגַת מֶלֶךְ גָּרַר בַּחֲלוּם
הַפְּחַדְתָּ אֶרְמִי בְּאֶמֶשׁ
וַיִּשְׁרָאֵל יִשְׂרָאֵל לֹא לֹא וַיִּוְכַל לוֹ	הַלַּיְלָה
לַיְלָה
לַיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
מחרוזת 3	זָרַע בְּכוּרֵי פִתְרָס מִחֲצַת בַּחֲצִי
חֵילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוֹמָם
טִיסַת נֶגִיד חֲרָשֶׁת סְלִית בְּכוֹכְבֵי	הַלַּיְלָה
בַּלַּיְלָה
לַיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
מחרוזת 4	יַעַץ מְחַרֵּף לְנוֹפֵף אוֹוֵי הוֹבְשֶׁת פִּגְרִי
כָּרַע בַּל וּמָצְבוּ בְּאִישׁוֹן
לֹאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רֵז חֲזוֹת	בַּלַּיְלָה
לַיְלָה
לַיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
מחרוזת 5	מִשְׁתַּכֵּר בְּכָלִי קֹדֶשׁ נִהְרַג בּוֹ
נוֹשֵׁעַ מִבּוֹר אֲרִיּוֹת פּוֹתֵר בַּעֲתוֹתֵי
שֹׁנְאָה נָטַר אֲגִי וְכָתַב סְפָרִים	בַּלַּיְלָה
לַיְלָה
בַּלַּיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
מחרוזת 6	עוֹרֶרֶת נִצְחָה עָלָיו בְּגִדֵּד שְׁנֵת
פוֹרָה תִּדְרֹף לְשׁוּמֵר מֶה
צָרַח כְּשׁוּמֵר וְשָׁח אֶתָּא בְּקָר וְגַם	לַיְלָה
מְלִילָה
לַיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
מחרוזת 7	קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא
רֵם הוֹדַע כִּי לֶף הַיּוֹם אֵף לֶף
שׁוּמְרִים הַפְּקֵד לְעִירָה כָּל הַיּוֹם וְכָל
תְּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֻׁכַת	לַיְלָה
הַלַּיְלָה
הַלַּיְלָה
לַיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה

- א. ציינו מהו הרעיון הבא לידי ביטוי במחרוזות 1–6 בפיוט, והסבירו את הקשר שלו למחרוזת האחרונה בפיוט. בססו את תשובתכם על שתיים מן המחרוזות. (7 נקודות)
- ב. ציינו שיבוץ אחד וכינוי אחד בפיוט, והסבירו את הקשר שלהם לרעיון המרכזי בפיוט. (5 נקודות)

2. קראו את הפיוט, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

אם אֶפֶס רִבֵּעַ הָקֵן / רבי אפרים ב"ר יצחק מרגנשבורג

מחרוזת 1	אם אֶפֶס רִבֵּעַ הָקֵן / אֶהְלֵ שְׁכֵן אִם רָקֵן אֵל נָא נֹאבְדָה כִּי עַל כֵּן / יֵשׁ לָנוּ אֵב זָקֵן	מחרוזת 9	כִּי חִפֵּץ וְנִכְסֵף / לִבִּי לֹו לְחֹשֶׁף אִם תִּמְנַעֲנִי סוֹף / רוּחִי וְנִשְׁמָתִי אֵלָיו יֶאֱסֹף
מחרוזת 2	פָּנִים לֹו תִכִּיר / וְצִדְקוֹ לְפָנַיָּךְ נִזְכִּיר קֹחַ נָא בֶן יִקְרִיר / וְנִמְצָה דָּמוֹ עַל קִיר	מחרוזת 10	יָדָיו וְרַגְלָיו עֲקֹד / וְחִרְבוּ עָלָיו פָּקֹד לְשׁוֹמוֹ עַל הָעֲצִים שָׁקֹד / וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֹד
מחרוזת 3	רָץ אֵל הַנֶּעַר לְהַקְדִּישׁוֹ / וְנִפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ עֲטֹרוֹ בְּעֲצִים וְאֵשׁוֹ / גִּזֹּר אֱלֹקָיו עַל רֹאשׁוֹ	מחרוזת 11	צִנְאָר פָּשֵׁט מֵאֵלָיו / וְאִבּוֹ נִגַּשׁ אֵלָיו לְשַׁחֲטוֹ לְשֵׁם בְּעָלָיו / וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו
מחרוזת 4	יָחִיד הוֹקֵל כְּצִבִּי / עָנָה וְאָמַר אָבִי הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֲצִים נִבְיָא / וּתְשׁוּרָה אֵין לְהִבְיָא	מחרוזת 12	חֲקֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה / הָאֵב עַל בְּנוֹ לֹא חָסָה וְלִבּוֹ אֵל כְּפִים נִשְׂאָ / וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה
מחרוזת 5	מְלִים הִשְׁיִבוּ מְלִהְבֵּהִילוֹ / וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לֹו בְּנִי, אֱלֹקִים יִרְאֶה לֹו / וַיּוֹדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לֹו	מחרוזת 13	קִרְא מִרְחֹם מִשְׁחָר / תִּמּוֹר בְּנוֹךְ הַנִּבְחָר וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר / וַעֲשֵׂה אֵל תֹּאחֵר
מחרוזת 6	בְּמִצְוֹתָיֶךָ שְׁנִיָּהֶם נִזְהָרִים / וְאַחֲרֶיךָ לֹא מְהִרְהָרִים חֲשׂוֹ וְהִלְכוּ נִמְהָרִים / עַל אֶחָד הָהָרִים	מחרוזת 14	חֲלִיפֵי אֲזַכְרְתּוֹ / תִּכּוֹן כְּהִקְטָרְתּוֹ וְתַעֲלֶה לָּךְ תִּמְרָתּוֹ / וְהִיָּה הוּא וְתִמּוֹרָתּוֹ
מחרוזת 7	רָאוּ אֵד תְּלוּלָה / מְהֵרוּ עֲצֵי עוֹלָה יָחַד בְּאַהֲבָה כְּלוּלָה / יִשְׁרוּ בְּעֶרְבָה מִסְלָה	מחרוזת 15	זָכְרוֹן לְפָנַיָּךְ בְּשַׁחֲקִי / לְעֵד בְּסִפְרִי יוֹחֵק בְּרִית עוֹלָם בֶּל יִמְחָק / אֶת אֲבִרְהָם וְאֶת יִצְחָק
מחרוזת 8	רָאָה יָחִיד כִּי הוּא הִשָּׂה / נָאִם לְהוֹרוֹ הַמִּנְסָה אָבִי אוֹתִי כְּכֶבֶשׂ תַּעֲשֶׂה / לֹא תַחְמַל וְלֹא תִכְסֶה	מחרוזת 16	קוֹרְאֶיךָ בָּאִים לְקוֹד / בְּצִרָה עֲקֹדָה תִּשְׁקֹד וְצִנְאָךְ בְּרַחֲמִים תִּפְקֹד / פָּנֵי הַצֹּאן אֵל עֲקוֹד

א. פרשו את המחרוזות הראשונה ואת המחרוזות האחרונה בפיוט, והסבירו את הקשר הרעיוני בין מחרוזות אלה.

(6 נקודות)

ב. במחרוזות השמינית ובמחרוזות התשיעית גדולתו של יצחק באה לידי ביטוי.

הסבירו והדגִּימוּ קביעה זו. בתשובתכם כתבו גם כיצד שני אמצעים אומנותיים במחרוזות אלה תורמים

לעיצוב גדולתו של יצחק. (6 נקודות)

שירת ימי הביניים

ענו על אחת מן השאלות 3–4.

3. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

לבי במזרח / יהודה הלוי

לבי במזרח ואנכי בסוף מערב - / איך אטעמה את אשר אכל ואיך יערב?
איכה אשלם נדרי ואסרי, בעוד / ציון בחבל אדום ואני בכבל ערב?
יכל בעיני עזב כל טוב ספרד, כמו / יקר בעיני ראות עפרות דביר נחרב!

א. הסבירו את תרומתן של השאלות הרטוריות בשיר להבנת משמעותו. הדגימו את דבריכם. (6 נקודות)

ב. הדגימו מן הבית האחרון בשיר את האמצעים האומנותיים האלה: פסיחה, צימוד ותקבולת, והסבירו את תרומתם להבנת בית זה. (6 נקודות)

4. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

ראה שמש / שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפשט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ - עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

א. הציגו מן השיר שני רמזים מטרימים, והסבירו כיצד הם רומזים על התפנית שבסיום השיר. (7 נקודות)

ב. הדגימו את המצלול בשיר, והסבירו את תרומתו לעיצוב האווירה בשיר. (5 נקודות)

פרק שני – מחזה (20 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 5–6.

לישרים תהילה / רמח"ל

5. ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. "עד אַמוֹנִים, לֹא יָכֹזֵב; וְיָפִיחַ כְּזָבִים, עַד שְׁקָר" (משלי, י"ד, ה').

הסבירו את הקשר בין דברי פסוק זה ובין ההתנהגות של שכל וההתנהגות של תרמית במחזה. בתשובתכם כתבו גם על המשמעות האלגורית של שכל ותרמית. (12 נקודות)

ב. לפניכם קטע ובו דברים שתרמית אומרת לרהב. קראו את הקטע, וענו על השאלה שאחריו.

כִּי כָל הַדָּר יִפְיֹךְ כָּל יִפְעֶתְךָ,
לוֹלִי מְזֻמּוֹתִי וְנִכְלִי רְבוֹ,
כָּלֶם כְּאִין, מֵאֶפֶס נִחְשָׁבוּ.

על פי דברים אלה, כיצד מאופיינת החברות בין תרמית ובין רהב? הסבירו את דבריכם. (8 נקודות)

6. ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. לפניכם קטע ובו דברים שסכלות אומרת לתהילה. קראו את הקטע, וענו על השאלה שאחריו.

רַהֵב לְאֵטוֹ אֶת תְּרֻמַּת בִּיעֵר
מִתְהַלְכִּים הָיוּ, עַת נִרְאָה פֶּתַע
עָרֹב מֵאֵד כָּבֵד (לְבִי יִנּוּעַ
מִדִּי אֲדַבֵּר); דָּב, נָמַר וְשִׁחַל
רַבִּים כְּחוֹל הַיָּם, וַיִּתְּצֻבוּ
אוֹתָם כְּשֶׁה אָחָד לְטָרֶף גַּם יָחִיד.

מה היה המראה שראתה סכלות, וכיצד תיאור המראה השפיע על תהילה? (12 נקודות)

ב. לפניכם קטע ובו דברים שתהילה אומרת לסכלות, קראו את הקטע, וענו על השאלה שאחריו.

הֵן קִנְאוּ עֲתָה חֵיתוֹ בִּיעֵר
עַל תּוֹף בְּנֵי אָדָם, עוֹלֵת יְדִימוֹ.
אֲמָנָם מִתִּי רְשָׁעָה אֱלֹה פִּלְטוֹ,
אֵךְ לֹא עֵדָן גָּמְרוּ
כָּל הַמְּסֻבּוֹת, לֹא רָאוּ עֵינֵינוּ

הסבירו את דברי הנחמה הנרמזים בדברים אלה. (8 נקודות)

פרק שלישי – שירה חדשה (24 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 7–9 (לכל שאלה – 12 נקודות).

7. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

בטול / צ' יאיר

כביתי בלבי
את כל מאווי,
מחיתי מרוחי
כל געגועי,
רוקנתי את נפשי
מכל רצונותי –

אז יצקת רצונך
בכלי הריק,
זרם חפצך
באפיק החרב,
ונחלתי הכבויה –
גפך שלהב.

א. כיצד מוטיב ההתרוקנות וההתמלאות בא לידי ביטוי בשיר? הסבירו את התרומה של מוטיב זה לבניית משמעות השיר.
(7 נקודות)

ב. בחרו בשתיים מן המטפורות בשיר, והסבירו את תרומתן להבנת הרעיון המרכזי בו. (5 נקודות)

8. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

כָּרַחַם אָב / א' מרגלית

בית 1	אָבִי, לִבְנוֹ כְּמוֹ פְּעוּט לִפְנֵיהָ. כְּמוֹ פְּעוּט שֶׁמִּמִּיר הַמָּאוֹת בְּאֵגוֹרוֹת, עַל כִּי נּוֹצְצוֹת הֵן לְמֶרְאִית.	בית 4	לִבְנוֹ כְּמוֹ פְּעוּט, לִפְנֵיהָ אָבִי. שֶׁמַּעֲכִיר הַנִּיר בְּכַתְמֵי קוּיִם וְאוֹמֵר לִנְפֹשׁוֹ: שֶׁמֶשׁ עָשִׂיתִי, כּוֹכָבִים. שֶׁהוֹלֵךְ אֶל הָאֵשׁ בְּלִי אִמָּה בְּחֶשְׁבוֹ: צִעְצוּעוֹ. שֶׁעוֹלָה בַּחוּמָה וְרוֹכֵן בְּשִׁלּוֹה, וְתֵהוֹם פְּעוּרָה לְרָגְלוֹ – וְאוֹרֵב הַסֶּכּוֹן.
בית 2	כְּמוֹ פְּעוּט שֶׁכָּל הָעוֹלָם וְכָל הָעוֹלָמוֹת לֹא יִשּׁוּ לִפְנֵי סִפְרִיּוֹת עַל מְקֻלוֹת.	בית 5	כְּמוֹ פְּעוּט, שֶׁמַּעֲבֵר לְרַחוּבֵהוּ נִגְמָר בְּשִׁבְלֵי הָעוֹלָם; שֶׁעוֹמֵד לְמִשְׁפַּט אָבִיהוּ מִבֵּישׁ וְנִכְלֵם וְרָכּוֹן.
בית 3	שְׁנוֹתָן כָּל זְמַנּוֹ בְּשִׁבְלֵי לְטִיל בְּגָנִים וְחוֹזֵר רְצוּץ, וְשָׁלֵל – עֲלִים מְשֻׁלְכֵי עֲצִים וְשִׁרְיטוֹת אֶגְרוֹפוֹ הַקָּמוּץ.	בית 6	כְּמוֹ פְּעוּט שֶׁנִּבְעֵת פֶּתָאֵם שֶׁצוֹעֵק קוֹל תֵּהוֹם: אָבִי אָבִי!

א. השיר מתאר תהליך של התפכחות.

הציגו תהליך זה, והסבירו את משמעותו. (8 נקודות)

ב. הסבירו את התרומה של האנפורה בשיר לבניית משמעותו. (4 נקודות)

שיר שלא נלמד

9. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

ספר תלים* / א' מירסקי

בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עַל־שִׁלְחֹן הָיָה מִנַּח
סֵפֶר תְּלִים פָּשׁוּט, בְּלִי שַׁעַר וּמִקְמָט,
וְהוּא לֹא פְתוּחַ לֹא סָגוּר, כְּמוֹ נֶשֶׁמֶט
מִיַּד אָדָם, אוֹ כְּאִילוֹ כָּאֵן נִשְׁכַּח.

דָּפְיוֹ הָיוּ שְׁחוּרִים וּתְפוּחִים שׁוּלְיוֹ,
כְּסֵפֶר הַתּוֹם שֶׁלְּמִנְגֹן זָקוּן,
לְנֶפֶשׁ כָּל־אָדָם נִגּוֹן הוּא בּוֹ תָקוּן,
כְּנִגֵּד כָּל־קִפְיֵטֶל – אִישׁ וּמְכַאֲבִיו.

לֹא פְרוּשִׁים בְּסֵפֶר, רַק מְזֻמְרִיו לְבָד,
כָּל־הַקּוֹרֵא בּוֹ – הוּא לוֹ מַחְבֵּר,
בּוֹ יֵשִׁיחַ אֶת־נַפְשׁוֹ וְכָל שְׁלֹו חָסֵר, –
וּלְמַעַן מְכַאֲבִיו אֵלָיו שְׁלַחְתִּי יָד.

תש"ח

* ספר תלים הוא ספר תהילים (שם זה מוזכר במסכת עבודה זרה, דף י"ט, עמ' א)

- א. כיצד הפתגם "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו" (משנה, מסכת אבות, פרק ד, משנה כ) בא לידי ביטוי בשיר זה? הסבירו והדגו את דבריכם. (7 נקודות)
- ב. בחרו מן השיר בשורה או בבית שנגעו לליבכם, והסבירו מה נגע לליבכם בשורה או בבית שבחרתם. (5 נקודות)

פרק רביעי – פרוזה (סיפור חסידי וסיפור קצר) (20 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10–13: על אחת מן השאלות 10–11 ועל אחת מן השאלות 12–13 (לכל שאלה – 10 נקודות).

סיפור חסידי

ענו על אחת מן השאלות 10–11.

השם המאיר החוזה ובעל העגלה / וולדען

10. הסבירו והדגו כיצד נבנית אישיותו של בעל העגלה לאורך הסיפור.

בתשובתכם הסבירו גם מדוע שמו אינו מוזכר בסיפור.

11. תארו את המפגש בין בעל העגלה ובין החתן והכלה, והסבירו את התרומה של מפגש זה לבניית משמעות הסיפור.

סיפור קצר

ענו על אחת מן השאלות 12–13.

12. אחד מאלה / הרב דוד זריצקי

ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. מהו סוג המספר בסיפור זה? הסבירו את תרומתו להבנת משמעות הסיפור. (6 נקודות)

ב. הציגו דוגמה אחת למוטיב היד בסיפור ודוגמה אחת למוטיב הרגל, והסבירו מה מוטיבים אלה מלמדים על

עיצוב דמותו של הקבצן. (4 נקודות)

13. קרב הבלימה / א' מרגלית

לפניכם ציטוט מן הסיפור "קרב הבלימה", קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.

"יש פסגות רוחניות שניתן להגיע אליהן רק לאחר טיפוס על הררי הענות והסבל".

הסבירו והדגו כיצד הדברים שבציטוט באים לידי ביטוי בשתי העלילות שבסיפור.

פרק חמישי – נובלה וספרות מתורגמת (12 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 14–16.

נובלה**14. וולודיה נכסף להתפלל / הרב דוד זריצקי**

ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. הסבירו את הסיבות לסבל ולכאב שוולדיה חווה, ותארו כיצד הכאב והסבל באים לידי ביטוי בעלילת הנובלה.

(8 נקודות)

ב. לדעתכם, האם וולודיה מצליח להיחלץ מן הסבל והכאב שהוא חווה? הסבירו והדגו את תשובתכם.

(4 נקודות)

ספרות מתורגמת**15. המשורר / א' ר' גונזאלס**

ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. תארו את הסיום של הסיפור "המשורר", והסבירו את התרומה של סיום זה לבניית משמעות הסיפור. (7 נקודות)

ב. האם סיום זה הפתיע אתכם? הסבירו והדגו את דבריכם. (5 נקודות)

נובלה וספרות מתורגמת**וולודיה נכסף להתפלל / הרב דוד זריצקי; המשורר / א' ר' גונזאלס**

16. ביצירות רבות הדמויות או הקוראים מגלים בשלב מסוים בעלילה פרטים שלא היו ידועים להם בתחילתה.

ציינו פרט כזה בנובלה "וולודיה נכסף להתפלל" או בסיפור "המשורר". תארו כיצד הוא מתגלה, והסבירו את תרומתו לבניית

משמעות היצירה.

בהצלחה!